

„Chcemy pracy!” – motywacje i oczekiwania studentów wobec uczelni ekonomicznych

Bartosz Sławecki

Katedra Edukacji i Rozwoju Kadr,
Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu

Anna Wach-Kąkolewicz

Katedra Edukacji i Rozwoju Kadr,
Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu

Celem artykułu jest analiza motywów studiowania i oczekiwań osób uczących się na uczelniach ekonomicznych. W części teoretycznej scharakteryzowano zjawisko motywacji do uczenia się, z uwzględnieniem podziału na motywację wewnętrzną i zewnętrzną. Następnie przedstawiono możliwe cele studiowania, wskazując na ich powiązanie z potrzebami ludzkimi. Część empiryczna zawiera prezentację wyników badań prowadzonych wśród studentów Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu. Przedstawiono dane pochodzące z dwóch sondaży diagnozujących motywy podejmowania studiów ekonomicznych oraz oczekiwania związane z rolą uczelni w przygotowaniu studentów do uczestnictwa w rynku pracy. Z przeprowadzonych analiz wynika, że osoby studiujące na studiach ekonomicznych wykazują nastawienie pro-zawodowe, charakteryzują się pragmatycznym podejściem do studiowania i oczekują, że uczelnia pomoże im w karierze zawodowej.

Słowa kluczowe: motywacja studiowania, oczekiwania studentów, rynek pracy, kariera zawodowa, uczelnie ekonomiczne.

Wstęp

Zagadnienie motywacji jest dość szeroko omawiane w literaturze, wiele różnych teorii próbuje wyjaśniać mechanizmy motywacyjne leżące u podstaw aktywności człowieka, który podejmując jakiegokolwiek działanie w życiu, chcąc zrealizować postawione przez siebie cele, kieruje się różnymi motywami.

Są one mniej lub bardziej złożone (popędy i motywy) odpowiadają na różne rodzaje potrzeb (biologiczne, bezpieczeństwa, społeczne, etc.), mają charakter wewnętrzny lub zewnętrzny, są uświadamiane lub też mogą wynikać z motywacji nieświadomej¹.

Celem prezentowanego artykułu jest analiza motywów studiowania osób uczących się na uczelniach ekonomicznych oraz powstałych na tej bazie oczekiwań studentów. W tekście, obok zagadnień teoretycznych, mających charakter wprowadzający w tematykę motywacji, celów i potrzeb związanych ze studiowaniem, zaprezentowane zostały wybrane wyniki z kilku badań prowadzonych w ostatnich latach na Uniwersytecie Ekonomicznym w Poznaniu. Przedstawione dane pokazują, że osoby studiujące na kierunkach ekonomicznych wykazują głównie nastawienie pro-zawodowe, charakteryzują się pragmatycznym podejściem do studiowania i oczekują, że uczelnia wspomże ich w planowaniu i realizacji karier zawodowych oraz przygotuje do uczestnictwa w rynku pracy. Studenci i studentki postrzegają uczelnie ekonomiczne przez pryzmat instytucji pośredniczącej pomiędzy sferą edukacji formalnej a rynkiem pracy.

Motywacja w procesie studiowania

Jedną z klasyfikacji motywacji pokazuje, że ludzie w swoim działaniu kierują się motywacją wewnętrzną lub zewnętrzną. Motywacja wewnętrzna pochodzi z wnętrza, to znaczy, że jednostka angażuje się w jakieś działanie dla samego działania, podejmuje aktywność z wyboru, intencjonalnie, ponieważ jest ona przyjemna i wzbudza zainteresowanie². Istotnymi pojęciami w kontekście motywacji wewnętrznej są ciekawość poznawcza i dysonans poznawczy. Niezgodność pomiędzy posiadaną wiedzą, a napływającymi z otoczenia nowymi informacjami sprawia, że ludzie chcą wyjaśnić daną sprzeczność, zrozumieć określone zagadnienie. Aby zredukować, niekiedy przykre odczucie dysonansu, starają się znaleźć odpowiedź na nurtujący problem, rozwikłać frapującą zagadkę, kierując się przy tym własną ciekawością poznawczą. W naturalny sposób rozbudowują swoje struktury wiedzy, poszerzają umiejętności, doskonalą kompetencje. Uczucie się osób kierujących się motywami

¹ P.G. Zimbardo, R.L. Johnson, V. McCann, *Psychologia. kluczowe koncepcje*, Tom 2. *Motywacja i uczenie się*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2011, s. 62–63.

² E. Aronson, T.D. Wilson, R.M. Akert, *Psychologia społeczna. Serce i umysł*, Zysk i S-ka, Poznań 1997, s. 680; P.G. Zimbardo, R.L. Johnson, V. McCann, *Psychologia...*, op. cit., s. 62.

wewnętrzny czyli poznawczy³ zachodzi niejako przy okazji, jest „bezbole-
sne”, a nawet bardzo angażuje. W ten właśnie sposób powstają zainteresowania,
hobby i pasje, które sprawiają, że najpierw studiowanie, a potem praca zawo-
dowa stają się przyjemnością, a nie przykrym obowiązkiem.

Nie zawsze jednak u podstaw procesu uczenia się leżą motywacje wewnętrzne.
Najczęściej takie zjawisko ma miejsce w bardziej formalnym środowisku ucze-
nia się, jakim jest szkoła lub uczelnia wyższa. Studenci, zobligowani zaliczyć
określony zestaw przedmiotów, często kierują się motywami zewnętrznymi,
podejmując naukę w strachu przed negatywnymi konsekwencjami (motywacja
lękowa)⁴, takimi jak drugoroczność, brak nagród, odrzucenie lub w celu uzy-
skania określonych profitów (stypendium, pochwała rodziców, uznanie w gru-
pie, a w konsekwencji dobrze płatna, satysfakcjonująca praca, etc.)⁵. Podobnie
rzecz ma się z rozwojem zawodowym i podejmowaniem przez ludzi aktywnie
już funkcjonujących na rynku pracy uczenia się przez całe życie. Motywacje, jakie
towarzyszą ich edukacji w ramach tzw. kształcenia ustawicznego, mogą mieć
zróżnicowany charakter i przekładać się na tempo i jakość rozwoju zawodo-
wego oraz postawę wobec wykonywanej pracy⁶.

Zachowania wynikające z motywacji wewnętrznej podejmowane są bez
wysiłku i często z dużym zaangażowaniem emocjonalnym i/lub poznawczym,
natomiast zachowania motywowane czynnikami zewnętrznymi wymagają
wysiłku i dodatkowych wzmocnień, najczęściej pochodzących z otoczenia spo-
łecznego. Z reguły uczniowie czy studenci motywowani zewnętrznymi w toku
swojej edukacji nie potrafią podjąć jakiegokolwiek aktywności uczenia się bez
przysłowiowego „kija i marchewki”. Brak wzmocnień zarówno pozytywnych
(nagrody) lub negatywnych (kary) z otoczenia sprawia, że ustają w swoich
dążeniach. Cały czas oczekują od wykładowców, a potem pracodawców „pro-
wadzenia za rękę”, nieustannego motywowania, ponieważ samodzielne uczenie
się, pozbawione zewnętrznej kontroli, w takim przypadku wydaje się być nie-
możliwe do realizacji. Dlatego niezmiernie ważne jest, aby nawet jeśli począt-
kowa motywacja towarzysząca studiowaniu ma tylko i wyłącznie charakter
zewnętrzny, starać się kształtować zainteresowania, szukać pasji i rozbudzać
w sobie ciekawość poznawczą. Zmiana motywów zewnętrznych na wewnętrzne

³ M. Ledzińska, E. Czerniawska, *Psychologia nauczania. Ujęcie poznawcze*, Wydawnictwo
Naukowe PWN, Warszawa 2011, s. 245

⁴ Ibidem, s. 245.

⁵ G. Mietzel, *Psychologia kształcenia. Praktyczny podręcznik dla pedagogów i nauczycieli*,
Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk 2002.

⁶ A. Wach-Kąkolewicz, *Rozwój zawodowy – motywacje podejmowania aktywności uczenia się*,
„E-mentor” 2008, nr 4 (26).

dostarczy studentowi satysfakcji i zadowolenia, jakie niesie uczenie się, ale przede wszystkim pozwoli studentowi przetrwać trudne chwile i lepiej znieść porażki. W przeciwnym razie osoby kierujące się podczas nauki motywacją zewnętrzną mogą przejawiają skłonność do unikania zadań i wykonywania ich tylko i wyłącznie w celu zaliczenia. D. Rowntree⁷ wskazuje na szereg zachowań, do których skłonni są studenci zmotywowani zewnętrznymi. Do najważniejszych z nich można zaliczyć:

- unikanie pilnej pracy podczas zajęć,
- wykonywanie wyłącznie niezbędnego minimum pracy,
- zajmowanie się różnymi zadaniami w sposób rutynowy i powierzchowny,
- brak akceptacji pewnych przedmiotów, mogących okazać się wewnętrznymi satysfakcjonującymi,
- odczuwanie niechęci do pracy,
- szybkie męczenie się i nudzenie,
- brak zapamiętywania treści, które w dłuższej perspektywie mogą się okazać wartościowe
- ocenianie swoich postępów wyłącznie na podstawie ocen i opinii nauczycieli, a nie własnych przemyśleń i odczuć na temat tego, co było przedmiotem studiowania.

Cele studiowania a realizacja potrzeb

W literaturze przedmiotu spotyka się różne modele wyjaśniające podjęcie określonej aktywności. Jednym z nich jest model Pintricha i DeGroota oraz bardziej pogłębiony opracowany przez Heckhausena i Kuhla⁸, które zwracają uwagę m.in. na wartość celu, możliwości jego realizacji oraz wskazują na emocje towarzyszące myśleniu o efektach, czyli wynikach działania. Badania pokazują, że motywacja jest tym wyższa im większa wartość celu działania oraz im wyższe osobiste możliwości jednostki, a także współwystępujące z działaniem zaangażowanie emocjonalne.

⁷ D. Rowntree, *Sztuka studiowania. Podejście realistyczne*, Zysk i S-ka Wydawnictwo, Poznań 1998, s. 30; zob. także: A. Wach-Kąkolewicz, J. Schmidt, *Motywacja do studiowania i sposoby jej podtrzymywania*, w: *Metodyka studiowania*, red. A. Andrzejczak, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu, Poznań 2011, s. 68.

⁸ W. Łukaszewski, D. Doliński, *Mechanizmy leżące u podstaw motywacji*, w: *Psychologia. Podręcznik akademicki*, t. 2, red. J. Strelau, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk 2000; zob. też A. Wach-Kąkolewicz, Schmidt, *Motywacja...*, op. cit., s. 68–69.

Cele towarzyszą także rozpoczęciu edukacji w uczelni wyższej. Każdy student zapewne jest w stanie wskazać różne cele, które chciałby realizować w trakcie procesu studiowania. Mogą one, rzecz jasna, podobnie jak motywy, ewaluować w trakcie nauki i te, które kiedyś nie były znaczącymi, z czasem mogą stać się priorytetowymi. Cele związane są też z potrzebami, jakie odczuwają uczestnicy procesu edukacyjnego. Ważne jest zatem uświadomienie sobie własnych celów i podejmowanie refleksji nad sposobami ich osiągnięcia, by optymalnie wykorzystać okres studiowania. Najczęściej wskazywane przez studentów powody podjęcia nauki, pozwoliły na stworzenie klasyfikacji, obejmującej cele: akademickie, zawodowe (związane z powołaniem), osobiste oraz towarzyskie⁹. Analiza celów studiowania zostanie zaprezentowana w odwołaniu do niektórych potrzeb stanowiących teorię A. Maslowa, która obejmuje w układzie hierarchicznym potrzeby od tych podstawowych (niższego rzędu) do tych bardziej zaawansowanych (wyższego rzędu), takich jak:

- potrzeby fizjologiczne,
- potrzeby bezpieczeństwa,
- potrzeby przynależności,
- potrzeby uznania, szacunku,
- potrzeby poznawcze,
- potrzeby estetyczne,
- samorealizacja,
- transcendencja¹⁰.

Cele akademickie są głównie związane z rozwojem posiadanych już zainteresowań. Studenci kierujący się takimi celami, z reguły podejmują studia na kierunku, który zbieżny jest z ich zdolnościami. Często też wybierają takie studia, które wymagają dobrej znajomości przedmiotów, z których dotychczas osiągnęli wysokie wyniki. Osoby podejmujące naukę ze względu na motywacje naukowe (motywacja poznawcza), to często osoby kierujące się w swoich wyborach motywacją wewnętrzną, rozwijające swoje zainteresowania i realizujące swoje pasje. Cele akademickie najczęściej chciałyby osiągać osoby cechujące się rozbudzonymi potrzebami poznawczymi i samorealizacji. Może się jednak zdarzyć, że cel akademicki będzie miał charakter zewnętrzny, czego przykładem jest wybór kierunku studiów na podstawie dotychczas osiągniętych bardzo dobrych wyników w nauce.

⁹ D. Rowntree, *Sztuka studiowania...*, op. cit., s. 26–27; zob. też A. Wach-Kąkolewicz, J. Schmidt, *Motywacja...*, op. cit., s. 69.

¹⁰ R. J. Gerrig, P.G. Zimbardo, *Psychologia i życie*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2011, s. 380.

Drugą grupę celów stanowią zawodowe, czasami określane jako te związane z powołaniem. Osoby kierujące się w swoich decyzjach wyboru kierunku studiów przyszłą pracą zawodową mogą traktować studia w dwojaki sposób: bardziej jako środek do zdobycia celu aniżeli cel sam w sobie – wówczas ich postawa koncentruje się wokół realizacji pomyślnej kariery zawodowej, uzyskania satysfakcjonującej pozycji zawodowej i dobrze płatnej pracy. Z kolei motywacje zawodowe o charakterze wewnętrznym to takie, które zarówno uwypuklają cel, jakim jest interesująca praca zawodowa, jak i drogę dochodzenia do celu, jakim jest studiowanie, które daje nie tylko solidne kompetencje zawodowe, ale również radość i zadowolenie wynikające z samego faktu studiowania i poznawania nowych zagadnień. Cele zawodowe odpowiadają na potrzeby bezpieczeństwa, ale także związane są z potrzebami wyższego rzędu, takimi jak samorealizacja.

Kolejną grupę stanowią cele towarzyskie, które mają charakter społeczny i obejmują głównie budowanie relacji interpersonalnych, poznawanie ludzi o podobnych zainteresowaniach, poszukiwanie przyjaźni czy partnerów życiowych. Nawiązywanie relacji interpersonalnych podobnie jak w przypadku wcześniejszych celów może mieć charakter zarówno wewnętrzny, jak i zewnętrzny. Potrzeba poznania nowych ludzi, funkcjonowania w grupie i czerpanie radości, jaką daje kontakt z innymi osobami to motywacje wewnętrzne. Ta grupa celów nawiązuje do zaspokajania przede wszystkim potrzeb społecznych, w szczególności – zgodnie z hierarchią potrzeb A. Masłowa – przynależności. Motywacja zewnętrzna będzie miała miejsce wówczas, gdy celem byłoby poszukiwanie kontaktów i nawiązywanie relacji, które mogłyby być przydatne w późniejszej pracy zawodowej.

Wśród celów studiowania pojawiają się także osobiste, obejmujące dążenia, które mogą mieć różnoraki charakter, od potrzeby udowodnienia sobie i innym własnych możliwości, potrzebę zdobycia większej pewności siebie (motywacja zewnętrzna) lub też potrzebę poszerzenia własnych horyzontów myślowych i ożywienia intelektualnego (motywacja wewnętrzna)¹¹. O ile w przypadku wspomnianych już rodzajów celów ewidentnie można wskazać na powiązanie z określonymi potrzebami zaczerpniętymi z hierarchii potrzeb A. Masłowa, o tyle w przypadku celów osobistych trudno jednoznacznie to określić.

Żadne z opisanych powyżej celów nie są mniej wartościowe od drugich, z reguły ludzie stawiają przed sobą kilka dążeń, dokonują ich wartościowania i odpowiedniej hierarchizacji. Ważne, aby działania, jakie podejmują były ade-

¹¹ D. Rowntree, *Sztuka studiowania...*, op. cit.; S. Cotrell, *Podręcznik umiejętności studiowania*, Zysk i S-ka Wydawnictwo, Poznań 2007.

kwatne do celów, które są dla nich priorytetowymi. Na przykład, jeśli są zorientowani na uzyskanie konkretnych praktycznych umiejętności potrzebnych do wykonywania danego zawodu, to powinni raczej wybrać taką uczelnię, która kładzie nacisk nie tylko na wiedzę teoretyczną, ale i praktyczną. Jeśli z jednej strony chcieliby w przyszłości zostać wysokiej klasy specjalistą, a z drugiej strony koncentrują się jedynie na celach towarzyskich, to raczej nie mają szans zrealizować tych pierwszych. Istotą jest zatem wyważenie i uświadomienie sobie motywów, celów i potrzeb, które determinują nasze wybory w zakresie studiowania, tak by bardziej odpowiedzialnie kierować własnym rozwojem i planować działania z nim związane.

Motywy studiowania i oczekiwania wobec uczelni – analiza wyników badań studentów Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu

W drugim semestrze roku akademickiego 2011/2012 na Uniwersytecie Ekonomicznym w Poznaniu (UEP) przeprowadzone zostało badanie pilotażowe, dotyczące stopnia dopasowania umiejętności studentów do potrzeb pracodawców. Badanie to jest częścią realizowanego na uczelni projektu Kadry dla Gospodarki (KGD), finansowanego ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego. Respondenci – 109 osób studiujących na UEP i odbywających płatne staże w przedsiębiorstwach – zostali m.in. poproszeni o to, aby wskazać jakie motywy czy też cele studiowania są im najbliższe¹².

Metodologia badania została oparta na klasyfikacji celów studiowania opracowanej przez D. Rowntree opisaną w części teoretycznej artykułu. Studenci dokonywali wyboru spośród 8 możliwych motywów, poklasyfikowanych w 4 grupy: akademickie, zawodowe, osobiste i towarzyskie. Każda z tych kategorii reprezentowana była przez dwa motywy – jeden o charakterze zewnętrznym i drugi o charakterze wewnętrznym. Klasyfikację motywów oraz treść pytań w kwestionariuszu przedstawia tabela nr 1.

W pierwszym kroku studenci mieli za zadanie wskazać wszystkie motywy, z którymi się identyfikowali. Rozkład odpowiedzi przedstawiono na wykresie nr 1.

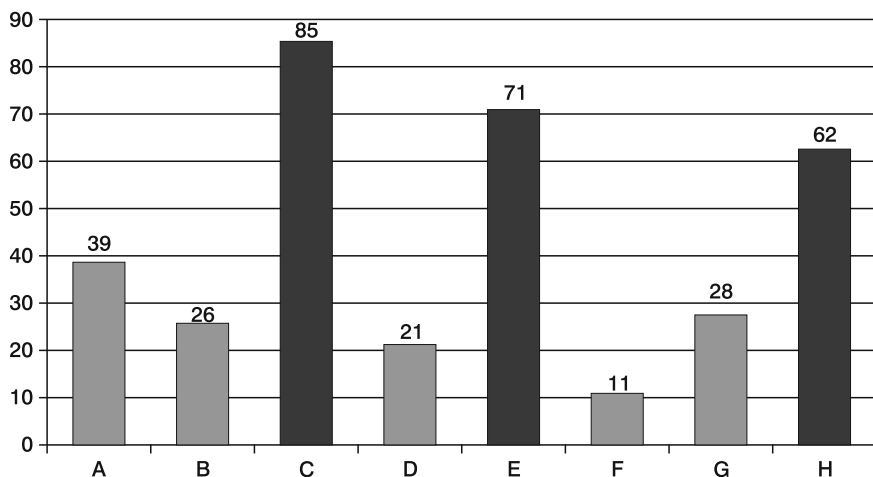
¹² W dalszej części artykułu posługujemy się zamiennie pojęciami cel i motyw studiowania, przyjmując, że wyartykułowanie określonego, pożądanego stanu, do którego dążymy (wyrażenie celu) jest tożsame z rozumowym uzasadnieniem naszego postępowania (motyw).

Tabela 1. Motywy studiowania

Kategoria motywów	Charakter motywu	
	Wewnętrzny	Zewnętrzny
Akademickie	A. Pasjonują mnie zagadnienia związane z gospodarką i chcę zajmować się tą problematyką	B. Studiowanie przedmiotów, w których zawsze uzyskiwałem(am) dobre wyniki uważam za naturalne
Zawodowe (związane z powołaniem)	C. Studiuję na tym kierunku, gdyż jest on związany z pracą, którą zamierzam podjąć	D. Jeżeli uda mi się skończyć te studia, to nie będę miał żadnych kłopotów ze zdobyciem pracy, którą chcę podjąć. Absolwenci UEP otrzymują świetne stanowiska, a pracodawcy na szczęście nie przejmują się ocenami. Ważny jest dyplom uczelni
Osobiste	E. Chcę poszerzyć horyzonty i zyskać lepszą perspektywę oceny wydarzeń krajowych i zagranicznych – rozwinać się intelektualnie	F. Chcę sprawdzić własne możliwości. Inni wcześniej nie poznali się na mnie. Jeśli uda mi się uzyskać dyplom, to będę mógł pokazać innym na co mnie stać
Towarzyskie	G. Interesuje mnie życie towarzyskie. Jeśli ktoś chce przyjemnie spędzić czas, to powinien koniecznie podjąć studia	H. Mam nadzieję nawiązać znajomości przydatne w późniejszym życiu, także zawodowym

Źródło: opracowanie własne.

Wykres 1. Motywy podejmowania studiów przez studentów UEP biorących udział w stażach zawodowych – badanie w ramach programu Kadry dla Gospodarki (N=109) (w %)

Uwagi: oznaczenia motywów tak jak w tabeli nr 1

Źródło: opracowanie własne.

Wśród studentów biorących udział w badaniu dominują cele studiowania związane z motywacją wewnętrzną. Porównując ze sobą poszczególne motywy w ramach czterech wyróżnionych kategorii zauważymy, że jedynie w przypadku motywów towarzyskich częściej wskazywany był ten o charakterze zewnętrznym. Chodzi tu o motyw związany z wykorzystaniem czasu na studiach wyższych do budowania sieci znajomości przydatnych w późniejszym życiu. Uznanie ponad połowy badanych studentów uzyskały trzy motywy:

- zawodowy o charakterze wewnętrznym (*studiuję na tym kierunku, gdyż jest on związany z pracą, którą zamierzam podjąć*) – 85% studentów wskazało ten motyw,
- osobisty o charakterze wewnętrznym (*chcę poszerzyć horyzonty i zyskać lepszą perspektywę oceny wydarzeń krajowych i zagranicznych – rozwinąć się intelektualnie*) – wskazany przez 71% respondentów,
- wspomniany motyw towarzyski o charakterze zewnętrznym – wybrany przez 62% badanych.

Najmniejsze uznanie zdobył motyw wyrażający chęć udowodnienia innym swojej własnej wartości.

Warto wspomnieć, że podobne wyniki uzyskano w innym badaniu, realizowanym w roku 2007 przez zespół pracowników Katedry Edukacji i Rozwoju Kadr UEP na próbie 554 studentów studiów stacjonarnych i niestacjonarnych UEP¹³. Także wówczas najpopularniejsze okazały się motywy pragmatyczne, wyrażające pro-zawodowe nastawienie badanych wobec studiowania. Ponad 2/3 respondentów wskazało jako najważniejszy cel wybór kierunku zgodnego z upragnioną przyszłą pracą zawodową. Jedyną istotną różnicą pomiędzy omawianymi sondażami był w przypadku tego sprzed 5 lat zdecydowanie wyższy odsetek wyborów motywu oznaczonego w tabeli i na wykresach literą D. Wyraża on wiarę w to, że najważniejsza dla pracodawcy jest marka uczelni, którą się kończy, natomiast wyniki na studiach a nawet wizja przyszłości mają drugorzędne znaczenie. W badaniu prowadzonym przez Katedrę Edukacji i Rozwoju Kadr motyw ten wskazało przeszło 56% studentów. W kwestionariuszu skierowanym do stażystów programu KDG wybrało go zaledwie 21% badanych. Tak znaczącą różnicę można tłumaczyć chociażby wzrostem świadomości studentów w trakcie studiów. Przypomnijmy, że przed 5 laty respondentami byli studenci I roku. Z kolei najnowsze badanie przeprowadzone było na o wiele bardziej zróżnicowanej zbiorowości. Uczestniczyli w nim zarówno

¹³ por. A. Andrzejczak, A. Wach-Kąkolewicz, *Postawy i oczekiwania studentów I roku UEP wobec studiowania na uczelni wyższej*, „Edukacja ekonomistów i menedżerów” 2010, nr 2(16).

sluchacze studiów I stopnia (18%), jak i studenci studiów II stopnia (74%) oraz absolwenci studiów licencjackich (1%) i magisterskich (7%).

Zatem przypuszczalnie wraz z upływem kolejnych lat studiów rośnie świadomość studentów co do czynników sukcesu na rynku pracy. Studenci poprzez konkretne doświadczenia, wymianę poglądów, obserwację zjawisk zachodzących w gospodarce, urealniają własne przekonania na temat znaczenia uczelni wyższej i własnej aktywności w procesie kształtowania kariery zawodowej. Słabnie wiara w to, że samo ukończenie prestiżowej szkoły gwarantuje zdobycie dobrej pracy. Nie oznacza to jednak, że studenci nie oczekują, że uczelnia pomoże im przygotować się do uczestnictwa w walce o lepszą przyszłość. Z drugiej strony nie można zapominać o tym, że uczestnicy programu Kadry dla Gospodarki to nie przypadkowe osoby. To studenci, którzy wykazując się własną aktywnością zdecydowali się wziąć udział w dodatkowych zajęciach, stażach i innych przedsięwzięciach. Innymi słowy mamy tu do czynienia ze studentami, którzy podejmują dodatkowy wysiłek, którym na czymś zależy. Możliwe zatem, że są to głównie osoby zmotywowane wewnętrznie, świadome własnych dążeń.

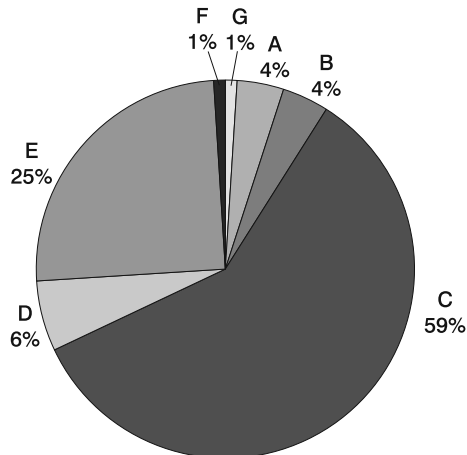
Co się stanie, jeśli poprosimy kogoś o wskazanie tylko jednego motywu, który najpełniej oddaje jego osobiste motywy wyboru studiów wyższych? Przed takim zadaniem postawieni zostali studenci w badaniu w ramach programu KDG. Dokonywali oni wyboru osobistego motywu studiowania spośród tych, które zaznaczyli wcześniej. Odpowiednie wyniki prezentuje wykres nr 2.

Jak widać w strukturze osobistych celów studiowania istotne okazują się dwa motywy; reszta propozycji schodzi na drugi plan. Warto podkreślić, że zarówno pierwszy motyw, wiążący studia z przyszłą pracą zawodową (C), jak i drugi – odnoszący się do chęci poszerzenia własnej wiedzy na temat gospodarki (E) – mają charakter wewnętrzny. Patrząc na te wyniki z perspektywy studentów można powiedzieć, że badanie wskazuje na dwie główne kategorie „klientów” zainteresowanych studiami ekonomicznymi. Największą zbiorowość stanowią osoby pragnące poprzez udział w studiach zwiększyć swoje szanse na zdobycie wymarzonej pracy. Drugi w kolejności i znacznie mniejszy segment stanowią osoby chcące rozwinąć się intelektualnie. Wyniki te są w dużej mierze wyrazem przekonań różnych interesariuszy uniwersytetów (w tym także Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego) co do tego, że podstawową rolą uczelni jest przygotowanie absolwentów do uczestnictwa w rynku pracy.

Bardzo dobrze ilustrują to wspomniane już częściowo wyniki wieloletnich badań Katedry Edukacji i Rozwoju Kadr UEP. W kolejnej tabeli zaprezentowane zostały odpowiedzi studentów udzielone w badaniu panelowym przeprowadzonym po raz pierwszy w 2007 r. i powtórzonym w 2010 r. na Uniwersytecie

Ekonomicznym w Poznaniu. Uczestnicy badania zostali dwukrotnie – na I oraz na III roku studiów – poproszeni o ustosunkowanie się do tych samych stwierdzeń odnoszących się do roli studiów w przygotowaniu ich do przyszłej pracy zawodowej. Całe badanie było znacznie bardziej rozbudowane i zmierzało do uchwycenia zmian w postawach i oczekiwaniach studentów wobec różnych aspektów studiowania¹⁴. W tabeli zaprezentowano charakterystykę postaw studentów wobec uczelni jako instytucji funkcjonującej na styku edukacji i rynku pracy. Szczegółową analizą objęto 8 stwierdzeń ułożonych w pary opisujące cztery aspekty relacji studia wyższe – rynek pracy.

Wykres 2. Struktura osobistych motywów studiowania studentów UEP biorących udział w stażach zawodowych – badanie w ramach programu Kadry dla Gospodarki (N=109)

Legenda: oznaczenia jak na wykresie nr 1

Źródło: opracowanie własne.

Na podstawie danych zawartych w tabeli 2 można zaobserwować kilka ciekawych prawidłowości¹⁵. Po pierwsze, zdecydowana większość studentów,

¹⁴ Por. red. A. Andrzejczak, *Dylematy i wyzwania kształcenia ekonomistów w szkołach wyższych*, Zeszyt Naukowy, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu, Poznań 2013 (w druku).

¹⁵ W celu zapoznania się z bardziej rozbudowaną wersją wyników badań por. B. Sławecki, *Rola uczelni ekonomicznych w kształtowaniu postaw wobec rynku pracy – od oczekiwań studentów do kształtowania potencjału do zatrudnienia*, w: *Dylematy i wyzwania kształcenia ekonomistów w szkołach wyższych*, red. A. Andrzejczak, Zeszyt Naukowy, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu, Poznań 2013 (w druku).

niezależnie od tego, w którym momencie udzielała odpowiedzi, jest zgodna co do tego, że już od pierwszych lat studiów należy interesować się własną karierą zawodową. Uzyskane wyniki obrazują niezwykle popularne obecnie przekonania młodych ludzi, ale także ekspertów od rynku pracy i nauczycieli akademickich, że studiowanie nie może ograniczać się do aktywności zorientowanej na przyswajanie wiedzy akademickiej. Tym, którzy mają jasną wizję swojej przyszłości zawodowej jest łatwiej podejmować decyzje dotyczące wyboru specjalności na studiach, poszczególnych przedmiotów, tematyki seminariów oraz innych form nabywania kompetencji.

Tabela 2. Postawy studentów I i III roku UEP wobec przyszłości zawodowej (w %)

Obszar analizy	Treść pytania	Odp. pozytywne		Trudno powiedzieć		Odp. negatywne	
		I	III	I	III	I	III
Moment planowania kariery zawodowej	Dopiero pod koniec studiów powinno się myśleć o dalszej karierze zawodowej	6	6	11	15	82	77
	Każdy od początku studiów powinien planować i dążyć do realizacji własnej kariery zawodowej	82	81	16	14	2	6
Wystarczalność studiów	Po zakończonych studiach będę musiał(a) wybrać jeszcze jakieś kursy lub studia podyplomowe, aby zdobyć kwalifikacje wymagane przez pracodawców	36	59	40	31	24	10
	Jestem przekonany(a), że studia wystarczająco przygotowują mnie do przyszłej pracy i nie będę musiał(a) się więcej uczyć	31	10	26	19	42	71
Celowość kształcenia	Studiuję tylko dla dyplomu, wiedzę i tak muszę zdobyć poza uczelnią	14	23	19	21	66	57
	Studiuję, aby uzyskać wiedzę, która ułatwi mi karierę zawodową	96	92	2	5	1	2
Praktyczny wymiar studiów	Studia powinny przede wszystkim rozwijać intelektualnie, a nie przygotowywać do konkretnej pracy zawodowej	21	23	37	30	42	47
	Studia są po to, aby przygotować studentów do przyszłej pracy zawodowej	86	81	10	13	3	6

Uwagi: liczba studentów biorących udział w badaniu w 2007 roku (I rok studiów) $N_1=554$, w 2010 (III rok) $N_2=291$; „odpowiedzi pozytywne” – suma odpowiedzi „zgadzam się” i „raczej się zgadzam”, „odpowiedzi negatywne” – suma odpowiedzi „nie zgadzam się” i „raczej nie zgadzam się”

Źródło: opracowanie własne.

Po drugie, największe zmiany w postawach studentów zaszły w obszarze określonym mianem „wystarczalność studiów”. Chodzi o przekonania studentów co do tego, że studia w odpowiednim stopniu przygotowują ich do pracy zawodowej i w związku z tym będą ostatnim etapem ich formacji zawodowej. Opinia studentów ulega wyraźnemu wyostrzeniu oraz przewartościowaniu w trakcie studiowania w kierunku większej świadomości potrzeby doksztalcania się także po uzyskaniu dyplomu. Warto również zwrócić uwagę na relatywnie wysoki odsetek postaw niezdecydowanych (odpowiedzi „trudno powiedzieć”). Interpretacji tego faktu może być wiele. Możliwe, że osoby studiujące nie wiedzą gdzie i na jakim stanowisku ostatecznie będą pracować, szczególnie na początku studiów. Utrudnia to ocenę stopnia dopasowania do wymagań potencjalnych pracodawców. W podtekście pytania kryje się jednak założenie o konieczności uczenia się przez całe życie. Z tego punktu widzenia ważne jest, by nauczyciele akademicki, czy szerzej – uczelnia wyższa – kształtowała taką postawę, uświadamiała potrzebę ciągłego doskonalenia i zdobywania nowych kwalifikacji.

Po trzecie, z analizy obszaru określonego jako „celowość kształcenia” wynika jednoznacznie, że studenci podejmują kształcenie w celu zdobycia wiedzy, która ułatwi im karierę zawodową. Z analizy obu testowanych stwierdzeń wyłania się dominująca postawa praktycznego nastawienia wobec studiów. Warto odnotować, że w mniejszości znalazły się postawy instrumentalizujące kształcenie i sprowadzające uczelnię do instytucji wydającej dyplom. Na przykładzie tego obszaru analizy wyraźnie widać, że oczekiwania studentów wobec studiów są ściśle powiązane z ich motywacjami. Studenci chcą, aby uczelnia przygotowała ich jak najlepiej do uczestnictwa rynku pracy.

Wreszcie po czwarte, analiza postaw wobec „praktycznego wymiaru studiów” ujawnia kolejne ważne wnioski, spójne z wcześniejszymi obserwacjami. W twierdzeniach poddanych ocenie zestawione zostały dwie wartości – rozwój intelektualny oraz przystosowanie do pracy zawodowej. W jednym pytaniu wartości te zostały wprowadzone w konflikt. Osoby badane zmuszono do przyznania, w jakim stopniu zgadzają się z opinią, że „studia powinny przede wszystkim rozwijać intelektualnie, a nie przygotowywać do konkretnej pracy zawodowej”. Pozytywny stosunek do tej opinii ma zaledwie nieco ponad 1/5 studentów na pierwszym i ostatnim roku studiów. Co więcej tendencja w trakcie studiowania ukierunkowuje się na niewielki wzrost liczby postaw negatywnych. Niemal połowa badanych nie oczekuje od uczelni, że będzie w pierwszej kolejności dbała o ich rozwój intelektualny. Bardziej uprawnione jest stwierdzenie, że studenci oczekują w toku studiów rozwoju zawodowego.

Zakończenie

Dla nauczycieli akademickich oraz dla przyszłych pracodawców szczególnie interesującym zagadnieniem jest motywacja do uczenia się, studiowania, a w szerszym ujęciu także do rozwoju zawodowego. Tematyka ta jest niezwykle aktualna szczególnie w kontekście zmian zachodzących w ostatnim czasie w obszarze rynku pracy i szkolnictwa wyższego. W świetle nowego Prawa o szkolnictwie wyższym jednym z podstawowych zadań uczelni jest „kształcenie studentów w celu zdobywania i uzupełniania wiedzy oraz umiejętności niezbędnych w pracy zawodowej” (Art. 13, p. 1). Dalej czytamy, że prowadzenie także innych form kształcenia – studiów podyplomowych, kursów i szkoleń – powinno sprzyjać nabywaniu nowych umiejętności niezbędnych na rynku pracy w systemie uczenia się przez całe życie. W powiązaniu z tymi zadaniami, ustawa nakazuje uczelniom wyższym monitorowanie karier zawodowych absolwentów w celu lepszego dostosowania kierunków studiów i programów kształcenia do potrzeb rynku pracy. Poprawienie szans absolwentów jest jednym z priorytetów działań Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego. Realizacji tego zadania ma sprzyjać dokonująca się obecnie zmiana struktury wykształcenia, śledzenie losów absolwentów oraz tworzenie autorskich programów i kierunków studiów w granicach określonych przez Krajowe Ramy Kwalifikacji.

W artykule przybliżono problematykę motywów i celów studiowania oraz oczekiwań studentów wobec uczelni ekonomicznych. Analiza materiału empirycznego wysunęła na pierwszy plan zagadnienia związane z rolą uczelni w przygotowaniu absolwentów do uczestnictwa w rynku pracy. W świetle wszystkich przytoczonych wyników badań można wysunąć wniosek, że studenci studiów ekonomicznych oczekują przede wszystkim, że szkoła wesprze ich w świadomym planowaniu i realizacji karier zawodowych. Młody człowiek ma konkretne i bardzo pragmatyczne podejście do kształcenia. Głównym celem studiowania jest zdobycie wiedzy i umiejętności niezbędnych do wykonywania przyszłej pracy zawodowej. Studenci postrzegają uczelnię przede wszystkim przez pryzmat instytucji pośredniczącej pomiędzy sferą edukacji formalnej a rynkiem pracy.

Mając na względzie wymagania nowego Prawa o szkolnictwie wyższym, a także oczekiwania studentów, pewnym jest, że jednym z kluczowych zadań uczelni ekonomicznych jest podejmowanie aktywności w sferze wiązania kształcenia z rynkiem pracy. Bardzo istotne jest świadome kształtowanie programów studiów oraz konkretnych zajęć lekcyjnych w taki sposób, aby wyposażały studentów w wiedzę, umiejętności i postawy, które rzeczywiście ułatwią

im wejście na rynek pracy, a także przygotowują ich do wyboru i realizacji własnej ścieżki rozwoju zawodowego. Pytanie o jakie konkretne kompetencje tu chodzi oraz za pomocą jakich metod i form należałoby je skutecznie kształtować stanowią dobry punkt wyjścia do napisania nowego artykułu.

Bibliografia

- Andrzejczak A., Wach-Kąkolewicz A., *Postawy i oczekiwania studentów I roku UEP wobec studiowania na uczelni wyższej*, „Edukacja ekonomistów i menedżerów” 2010, nr 2(16).
- Aronson E., Wilson T.D., Akert R.M., *Psychologia społeczna. Serce i umysł*, Zysk i S-ka Wydawnictwo, Poznań 1997.
- Cotrell S., *Podręcznik umiejętności studiowania*, Zysk i S-ka Wydawnictwo, Poznań 2007.
- Dylematy i wyzwania kształcenia ekonomistów w szkołach wyższych*, red. A. Andrzejczak, Zeszyt Naukowy, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu, Poznań, 2013 (w druku).
- Gerrig R. J., Zimbardo P.G., *Psychologia i życie*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2011.
- Ledzińska M., Czerniawska E., *Psychologia nauczania. Ujęcie poznawcze*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2011.
- Łukaszewski W., Doliński D., *Mechanizmy leżące u podstaw motywacji*, w: *Psychologia. Podręcznik akademicki*, t. 2, red. J. Strelau, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk 2000.
- Mietzel G., *Psychologia kształcenia. Praktyczny podręcznik dla pedagogów i nauczycieli*, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk 2002.
- Rowntree D., *Sztuka studiowania. Podejście realistyczne*, Zysk i S-ka Wydawnictwo, Poznań 1998.
- Sławecki, B., *Rola uczelni ekonomicznych w kształtowaniu postaw wobec rynku pracy – od oczekiwań studentów do kształtowania potencjału do zatrudnienia*, w: *Dylematy i wyzwania kształcenia ekonomistów w szkołach wyższych*, red. A. Andrzejczak, Zeszyt Naukowy, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu, Poznań 2013 (w druku).
- Wach-Kąkolewicz A., *Rozwój zawodowy – motywy podejmowania aktywności uczenia się*, „E-mentor” 2008, nr 4 (26).
- Wach-Kąkolewicz A., Schmidt J. *Motywacja do studiowania i sposoby jej podtrzymywania*, w: *Metodyka studiowania*, red. A. Andrzejczak, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu, Poznań 2011.
- Zimbardo P.G., Johnson R.L., McCann V., *Psychologia. Kluczowe koncepcje*, Tom 2. *Motywacja i uczenie się*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2011.

Summary

'We Want Jobs!' – Motivations and Expectations of Economic Universities' Students in Poland

The paper aims to provide an analysis of the motivations and expectations of students who study at economic universities. The theoretical part characterizes the phenomenon of motivation for learning, with a particular focus on internal and external motivation. It also presents possible goals of studying at university and indicates their connections with different types of needs. The empirical part presents results of two different surveys conducted among students of the Poznań University of Economics. The analysis shows that those studying in the fields of economics and management have mainly pro-professional attitude, characterized by a very pragmatic approach to studies and expect universities to help them in their careers. An economic university is seen by the students as an institution whose main task is to support students in the transition from the field of formal education to the labour market.

Keywords: motivation to study, students expectations, labour market, professional career, university of economics.

Резюме

"Хотим работать!" – мотивация и ожидания студентов относительно экономических институтов

Целью статьи является анализ мотивов поступления с вуз и ожиданий лиц обучающихся в экономических институтах. В теоретической части статьи охарактеризовано явление мотивации учения, с учетом деления на внутреннюю и внешнюю мотивацию. Затем определены возможные цели учебы в вузе и их связь с человеческими потребностями. Эмпирическая часть содержит презентацию результатов исследований, проводимых среди студентов Экономического университета в Познани. Представлены данные двух диагностических опросов, определяющих мотивы поступления в экономический вуз, а также ожидания, связанные с ролью института в подготовке студентов к участию в рынке труда. Из проведенного анализа следует, что лица, изучающие экономические дисциплины, характеризуются

профессиональным отношением и прагматическим подходом к процессу обучения и ожидают, что институт поможет им в профессиональной карьере.

Ключевые слова: мотивация учения студентов, ожидания студентов, рынок труда, профессиональная карьера, экономические институты.

Dr Bartosz Sławecki

Doktor nauk ekonomicznych, adiunkt w Katedrze Edukacji i Rozwoju Kadr na Uniwersytecie Ekonomicznym w Poznaniu. Jego zainteresowania naukowe koncentrują się wokół analizy procesów zachodzących na rynku pracy, przedsiębiorczości oraz metodologii nauk społecznych. W pracy wykorzystuje metody badań jakościowych. Autor wydanej w 2011 r. książki *Zatrudnianie po znajomości: kapitał społeczny na rynku pracy* (Wydawnictwo C.H. Beck).

Dr Anna Wach-Kąkolewicz

Doktor nauk humanistycznych w zakresie pedagogiki, adiunkt w Katedrze Edukacji i Rozwoju Kadr na Uniwersytecie Ekonomicznym w Poznaniu. Jej zainteresowania naukowe obejmują przede wszystkim problematykę komunikowania interpersonalnego, projektowania dydaktycznego w szkole wyższej, zagadnienia rozwoju zawodowego człowieka, w tym rozwoju kompetencji pedagogicznych kadry akademickiej.

